

Förskolans förhållningssätt gentemot barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden (Pre-school's relation to children who live in alcohol dependent households).

Abstract

Syftet med följande arbete är att undersöka hur förskolan bemöter de barn som lever i familjer med alkoholmissbruk. Huvudorsaken till att vi valt att skriva om detta är för vi som blivande förskollärare bör ha kunskap om hur man bemöter alla barn och kunna ge stöd och hjälp till barn som far illa. För att få svar på frågan använde vi oss utav intervjuer som ger data av kvalitativ art. Arbetet ger en översikt över tidigare forskning om hur barn påverkas av att leva i alkoholmissbruksförhållanden. Med hjälp av intervjuer ville vi se hur förskolan förhåller sig till barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden, vad förskolan gör för att hjälpa barn som lever under dessa omständigheter samt om förskolan har några riktlinjer som till exempel krisplaner eller handlingsplan att utgå ifrån. I undersökningen utfördes 14 intervjuer med förskollärare i tre olika kommuner i Skåne. Efter genomförda intervjuer bearbetades data och de olika svaren ifrån intervjuerna var väldigt intressanta. Sammanfattningsvis pekar resultaten på att samtliga informanter anmäler till socialtjänsten vid misstanke om ett barn far illa. Dock visar det sig att förskolan ser en svårighet att bemöta barnet efter en anmälan på grund utav att förskolan inte får någon information om fallet från socialtjänsten. De olika riktlinjerna som större delen av informanterna använder sig utav är handlingsplan eller krisplan. Ett annat resultat i studien visar att de flesta förskollärarna lägger fokus på att ge barnet kärlek och trygghet i fall detta brister i hemmet. Därefter är det socialtjänstens skyldighet att utreda familjen.

Sökord: Alkoholmissbruk, Anmälningsplikt, Barns signaler, Folkhälsoinstitutet, Förskolebarn, Föräldrakontakt, Socialtjänsten.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND	5
1.2 SYFTE	6
2. FORSKNINGSBAKGRUND	7
2.1 VAD ÄR ALKOHOLMISSBRUK?	7
2.2 SYNS ALKOHOLMISSBRUKET ELLER INTE?	9
2.3 HUR UPPFATTAR MAN BARNENS OLIKA SIGNALER?.....	10
2.4 FÖRSUMMELSE/OMSORGSVIKT AV BARNNS BEHOV	12
2.5 STÖD OCH INSATSER.....	12
2.6 LAGAR OCH FÖRORDNINGAR.....	15
2.7 STATISTIK.....	15
3. PROBLEMPRECISERING	17
4. METOD	18
4.1 VAL AV METOD	18
4.2 URVAL.....	19
4.3 GENOMFÖRANDET AV INTERVJUERNA	20
4.3.1 PLATS	20
4.3.2 TID	20
4.4 BEARBETNING.....	21
4.5 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET.....	21
4.6 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	21
5. EMPIRI OCH ANALYS	22
5.1 FÖRSKOLANS ROLL	22
5.2 FÖRSKOLLÄRARENS FÖRHÅLLNINGSSÄTT	23
5.3 UTBILDNING INOM ÄMNET	25
5.4 KOMMUNIKATION MELLAN FÖRSKOLAN OCH HEMMET	26
5.5 BARNENS UPPVÄXTVILLKOR	27
6. DISKUSSION	29
6.1 ATT SE OCH UPPMÄRKSAMMA SIGNALER	29
6.2 KOMMUNIKATION MELLAN FÖRSKOLAN OCH HEMMET.....	30
6.3 BRISTEN PÅ UTBILDNING INOM ÄMNET	31
6.4 FÖRSKOLANS OCH SOCIALTJÄNSTENS UPPGIFT NÄR ETT BARN FAR ILLA	33
6.5 HUR SER DET UT MED HANDLINGSPLANERNA PÅ FÖRSKOLAN?	35
6.6 SLUTSATS	36
6.7 FORTSATT STUDIE	37
8. SAMMANFATTNING	38
9. REFERENSER	39
BILAGOR.....	42

Förord

I detta förord vill vi tacka alla informanter som har ställt upp i vårt examensarbete. Utan deras intresse och engagemang hade detta arbetet aldrig gått att genomföra. Det har varit en givande process och vi har lärt oss väldigt mycket om hur stort ansvar förskolan har och hur stort deras uppdrag egentligen är. Vårt arbete hade heller inte kunnat genomföras utan stöd från omgivningen alltså våra nära och kära. Ett speciellt tack till vår handledare som har hjälpt och stöttat oss genom arbetets gång. TACK!

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I dagens samhälle finns det många barn som växer upp med alkoholmissbrukande föräldrar. Enligt Folkhälsoinstitutet (2008) är det cirka 385000 barn som lever i ett hem där någon vuxen har riskfylld alkoholkonsumtion. Inför vårt examensarbete läste vi självbiografierna "Svinalängorna" (2007) skriven av Susanna Alakoski, samt "Mig äger ingen" (2008) av Åsa Lindeborg. Böckerna visar en verklighetsbild som många kan relatera till då alkoholmissbruk är så pass utbrett i dagens samhälle. Vi vill även påpeka att "Svinalängorna" av Susanna Alakoski vann Augustpriset år 2006 och Åsa Linderborg blev nominerad året efter med sin bok "Mig äger ingen".

Utöver föräldrarna har förskolan en stor roll i barnens vardag. Därför är det viktigt att se hur förskolan dels bemöter barn till alkoholmissbrukande föräldrar, dels hur dem förhåller sig till familjen. Vid alkoholmissbruk är det viktigt att se till hela familjen och försöka hjälpa och stötta dem genom denna svåra situation. Samt tycker vi att det är en viktig fråga att lyfta fram för att alkoholmissbruket inte alltid syns utåt och som förskollärare är det bra att uppmärksamma signalerna som barnen kan visa.

Vi som blivande förskollärare vet att alkoholbruk och missbruk är allmänt förekommande i dagens samhälle och vi behöver därför kunskaper om hur vi ska bemöta barn och familjer som lever under dessa omständigheter.

Enligt Lpfö98 skall den pedagogiska verksamheten

"Anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd än andra skall få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar. Personalens förmåga att förstå och samspele med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktigt, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter". (Sid 5 Lpfö98, 2006)

Vi författare har alla någon i vår omgivning som har vuxit upp i alkoholmissbruksförhållanden och vi har sett hur det påverkat hela familjen. Därför menar vi att det är viktigt att följa läroplanen för att alla barn ska få goda förutsättningar till att utvecklas.

Lpfö98 förespråkar att

"En viktig uppgift för verksamheten är att grundlägga och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan skall hålla levande i arbetet med barnen". (Sid 3 Lpfö98, 2006)

1.2 Syfte

Syftet med vårt arbete är att undersöka hur förskolan bemöter de barn som lever i familjer med alkoholmissbruk. Anledningen till att vi har valt detta område beror på två orsaker.

2. Forskningsbakgrund

Det finns olika uppfattningar om vad alkoholmissbruk är. Förklaringar som utgår ifrån biologiska/fysiska -sociala -ekonomiska - emotionella perspektiv är de vanligaste. Nedan kommer även olika forskningsteorier beskrivas angående om alkoholmissbruket syns på barnet och familjen, vilka signaler barnen kan visa, hur alkoholmissbruksförhållanden kan påverka barnets uppväxt samt vad samhället erbjuder barnen och familjerna för hjälp. Avslutningsvis tas olika lagar upp och statistik angående hur många barn som lever i alkoholmissbruksförhållande i Sverige.

2.1 Vad är alkoholmissbruk?

Enligt Bendtsen (2005) är alkohol något som orsakar både känslomässiga, mentala och sociala skador. Dessa skador påverkar inte bara individen som missbrukar alkohol, utan även individens familj, vänner, bekanta samt samhället som får bekosta de skador som kan åtfölja av alkoholmissbruket. Bendtsen (2005) skriver att alkohol ligger bakom ett 60-tal olika sjukdomar som exempelvis: levercirros, cancer i matstrupen, cancer i mun och svalg. Förutom sjukdomar finns det andra alkoholrelaterade hälsofaror; mord och dråp, olyckor med motorfordon samt oavsiktliga skador i övrigt som alkoholmissbrukaren råkar ut för. Under de fem senaste åren har alkoholkonsumtionen ökat med ca 30 procent enligt författaren och det märks ett tydligt samband med denna ökning och alkoholrelaterade sjukdomar samt dödlighet. I takt med ökning av alkoholintag väntas man också se en ökning av de skadeeffekter som alkoholen ger. Än så länge finns det ingen statistik vad det gäller ökning av alkoholrelaterade misshandelsfall. Bentsen (2005) menar dock att märks en ökning av detta i Sverige. Alkoholdödligheten ökar främst bland kvinnor men bland män syns ingen ökning.

Leissner (1997) beskriver att det är flest män som utvecklar ett alkoholmissbruk. Detta kan bero på att män blir utåtagerande och därmed uppmärksammas mera. Det visar sig i en undersökning att flickor och pojkar i tonåren konsumerar alkohol lika ofta men att det inte märks lika tydlig på flickor. Pojkar visar det ofta genom aggressivt beteende och därför är det lättare att uppmärksamma menar Leissner (1997).

Ett barn som växer upp i en kärleksfull familj har lättare för att kontrollera sina känslor och lägga uppmärksamheten på framträdandet av sin mentala utveckling. Utifrån detta blir resultatet att barnen har en större chans att ta till sig föräldrarnas regler och dra nytta av sina föräldrars vägledning. Detta kan även leda till att hindra eventuellt olämpligt beteende. (Eiden, 2009)

Eiden (2009) refererar att resultatet från flera studier visar att alkoholmissbrukande pappor löper större risk av att utföra ett sämre föräldraskap under de första åren då barnen är små. Papporna visar mindre känslor för sina barn och har högre negativ påverkan vid interaktion mellan barnet och sig själv. Mammor som lever med en partner som missbrukar alkohol visar också mindre värme och omtanke i interaktion med sitt barn. (Eiden, 2009).

Drugsmart (2009) är en hemsida som inriktar sig till ungdomar om alkohol och narkotika frågor. De tar upp att i många fall syns inte missbruket på en person, men det betyder inte att det inte förekommer. Det förekommer i alla olika samhällsklasser. Barn som lever i alkoholmissbruksfamiljer har större risk att själv bli alkoholmissbrukare när de blir vuxna. Orsaken till detta kan å ena sidan bero på att det finns arvslag men å andra sidan kan uppväxt miljön också påverka om ett barn blir alkoholmissbrukare. I en familj där alkoholmissbruk förekommer kan det finnas problem med ekonomi eller psykiska sjukdomar som då kan påverka hur barnet kommer att utvecklas. Om barnet förstår hur alkoholen påverkar deras uppväxt så kan de kanske dra lärdom av detta och göra bättre val själva när de blir vuxna.

I en tidsskrift där alkoholmissbrukande gravida kvinnor studerats framgår det att många alkoholmissbrukande kvinnor lyckas avbryta sitt alkoholberoende under graviditet. Detta grundade sig ofta i att kvinnorna ville kunna ta hand om sina kommande barn på ett bra sätt. Därför lyckades de också kontrollera sitt alkoholmissbruk efter barnet hade fötts. Ett fåtal kvinnor fortsatte att missbruka alkohol både under och efter graviditeten (Andersson, 2006). Författaren nämner också kvinnor vars alkoholmissbruk har kunnat avslutas på grund av att deras barn omhändertagits av socialtjänsten. Saknaden efter barnen gav dem styrka att ändra sitt beteende och sluta missbruka alkohol. Men motsatt effekt noteras även: förlusten ledde istället till social misär och ett ökat alkoholmissbruk. I ett hem där båda föräldrarna missbrukar alkohol är det oftast kvinnan som tar ansvaret över hem och familj därför kan det vara lätt för kvinnan att falla tillbaka i sitt alkoholmissbruk på grund av att ansvaret i hemmet blir för stort att hantera. Dock förekommer det fall där den icke alkoholmissbrukande mannen tar ansvaret över hemmet om kvinnans alkoholmissbruk påverkar barnen på ett negativt sätt (Andersson, 2006).

Bengtsson och Gavelin (2004) tar upp att en person som är missbrukare av alkohol ofta hamnar i svåra situationer men tar ändå beslutet att fortsätta dricka. Mattzon (2007) hävdar att alkohol är en dryck som är mycket beroendeframkallande och det finns ingenting som kan skydda kroppen mot beroendet av alkohol. Om en person dricker stora mängder av alkohol under en längre tid så skapas automatiskt ett beroende. Å andra sidan menar nationella ungdomsmottagningen (2009) på nätet att

mängden alkohol inte behöver ha någon betydelse utan utvecklingen av beroendet är individuellt och mängden av alkohol kan variera för att utveckla alkoholmissbruk. Vissa personer har större risk enligt Mattzon (2007) att bli beroende av och missbruka alkohol. Anledningen till detta är att det till viss del finns ärftliga faktorer som kan påverka alkoholmissbruket samt att miljön man växer upp i också kan ha betydelse. Detta är något som även nationella ungdomsmottagningen på nätet lyfter fram. En del personer känner en befriande känsla när de dricker alkohol medan andra blir arga och utåtagerande. Det finns olika anledningar till att människor bli beroende av alkohol, en del kan uppleva positiva känslor när de dricker och detta bidrar till fortsatt konsumtion som sedan leder till ett alkoholberoende. En annan anledning kan vara den motsatta personen kan hamna i en situation som är besvärlig och använder sig då utav alkoholen för att lugna sina känslor och bättre bemästrar situationen. Alkoholen blir ett hjälpmedel för att klara av problemet. I längden kan detta då påverka personens omgivning negativt. (Ungdomsmottagningen, 2009)

2.2 Syns alkoholmissbruket eller inte?

Woititz (2002) menar att även om en alkoholmissbruksfamilj har olika beteenden som syns utåt så är det ändå samma otrygga miljö i hemmet för barnen. Mattzon (2007) skriver att det för barn kan se ut på olika sätt att växa upp i ett hem där det förekommer alkoholmissbruk. I en del familjer kan det framgå tydligt att det finns ett alkoholmissbruk, på grund av misshandel eller genom ekonomiska problem. Å andra sidan finns det familjer som till ytan ser lyckliga ut men bakom stängda dörrar kan det förekomma alkoholmissbruk. I Christensens (1999) undersökning om barn i familjer med alkoholmissbruk delades olika familjer in i olika familjetyper. En familjetyp utmärkte sig genom att familjerollerna var omvända, alltså barnen fick överta föräldrarollen. Föräldrarna var skilda men barnen levde med sin pappa som var alkoholmissbrukare. Under undersökningen hade dock pappan skaffat en ny partner, men innan dess hade barnen levt med honom under flera år. Under denna tid har barnen fått tagit ansvar för hushållet och pappan vilket har lett till att barnens sociala liv har gått till spillo och de har haft problem med vänner i form av mobbing. Socialtjänsten har inte varit inkopplad och pappan har haft det bra ställt ekonomiskt. På så vis har han kunnat köpa tjänster i form av städning vilket har lett till att hans missbruk, och försummelsen av barnen, inte har syns på ytan (Christensen, 1999).

Bengtsson och Gavelin (2004) påpekar att barn som växer upp med föräldrar som missbrukar alkohol inte utmärker sig på något speciellt sätt. Runqvist (1998) hävdar att barn som lever med alkoholiserade föräldrar mister sin barndom i tidig ålder. Anledningen till detta är att de oftast får ta på sig ansvaret som föräldern egentligen skulle ha haft. Detta innebär att barnens lek hamnar i

skymundan, vilket kan innebära tragiska konsekvenser för deras utveckling då barn lär sig genom lek. Bengtsson och Gavelin (2004) tar även upp att barnet ofta tar på sig rollen att minska föräldrarnas drickande genom olika handlingar. De ändrar sin personlighet och trippar runt på tå för att undvika konflikter som kan uppstå.

Fridh och Norman (2008) skriver att ett barn som lever med föräldrar som missbrukar alkohol bär på en stor hemlighet. I de flesta hem vill föräldrarna att deras alkoholmissbruk ska hållas hemligt. Detta är en stor börda för ett barn att bära. Barnet vågar oftast inte söka hjälp på grund av rädslan över vad som kan ske ifall de berättar hemligheten för någon annan. Detta är något som även Bengtsson och Gavelin (2004) tar upp.

2.3 Hur uppfattar man barnens olika signaler?

Bengtsson och Gavelin (2004) påpekar hur viktigt det är att förskollärare är observanta och försöker förstå barnens signaler eftersom barns svårigheter kan kopplas till att det finns alkoholmissbruksproblem i hemmet. Oavsett om en familj till ytan ser ut att ha det bra kan barn utan att berätta, visa att något inte står rätt till i deras livssituation. En annan viktig aspekt som Bengtsson och Gavelin (2004) tar upp är de olika signaler som barnen kan visa vid alkoholmissbruksförhållanden. Exempel på dessa är att barnet drar sig för att berätta vad som har hänt under lediga dagar samt uppträder med mer mognad och ansvarstagande gentemot föräldern. Barnet kan också agera våldsamt mot omgivningen och ha svårt att lita på vuxna.

Eftersom man inte alltid upptäcker barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden kan man som pedagog tänka på att göra vardagen i förskolan trygg för dessa ”osynliga” barn. Det kan exempelvis enligt Ekelund och Dahlöf (2009) vara att inte tala illa om alkoholmissbrukare, då barnen kan ta detta på fel sätt. De kan tolka det som att deras föräldrar inte är bra människor. Andra saker att tänka på kan vara att inte komma bakfull till jobbet då barnen känner igen doften och kan relatera detta till obehag. Som pedagog bör man inte heller undvika att tala om alkohol, utan istället tala öppet om ämnet för att visa att det inte är något skamligt ämne. Ekelund och Dahlöf (2009) påpekar att det är viktigt att tala om för barnet att det inte är deras fel att deras föräldrar missbrukar alkohol, samt att de inte kan göra något åt det. En annan viktig del är att pedagogen förklarar för det utsatta barnet att hon/han inte står ensam, utan att det är bra att berätta om situationen för andra.

Christensen (1999) påvisar skillnaden mellan barns attityder mot alkohol beroende på huruvida

alkoholmissbruket ser ut i deras hem. Exempelvis kan ett barn vars föräldrar är skilda samt missbrukar alkohol ha lättare för att prata om alkohol. De har också lättare för att visa sin ilska gentemot vuxna som dricker. Det framgår också i undersökningen att barnen i denna studie bor tillsammans med sin moder och hennes nya partner som också missbrukar alkohol.

(Dessa är även kända hos Socialförvaltningen enligt författaren och det är tal om både fysisk och psykisk omsorgssvikt.) Till skillnad från ovanstående barn är barn till alkoholmissbrukande föräldrar, som lever tillsammans, mer tillbakadragna och lever ett dubbelliv. De har ett liv i sitt hem och ett utanför. Detta eftersom föräldrarnas alkoholmissbruk hålls hemligt (Christensen, 1999).

Ekelund och Dahlöf (2009) beskriver de fyra olika rollerna som barn till alkoholmissbrukare kan inta. De olika rollerna är "hjälten" vilket innebär perfektion, att alltid visa sig duktig och snäll. Den andra är "rebell" som innebär att barnet är utåtagerande och bråkigt. Den tredje är "tapetblomman" där barnet gör vad det blir tillsagt och försöker hålla sig i bakgrunden och vara tyst. Den fjärde är "clownen" där barnet söker uppmärksamhet genom att få andra att skratta och blir därför en pajas och skämtar bort saker och ting som är allvarligt.

I tabellen nedan hänvisar Runqvist (1998) till Rydelius som tar upp olika signaler som barnen kan visa när de lever i alkoholmissbruksförhållanden

Tabell 2.1 Psykopatologi under mognadsåren – barns signaler

Typ av signaler			
Somatiska	Psykiatriska	Psykologiska/ Pedagogiska	Beteende
"Failure to thrive" Avvikande längd o viktkurva Huvudvärk Buksmärtor Hjärtmärta Trötthet Kräkning	Ångest Nedstämdhet Sömnsvårigheter Matproblem	Problem med relationer till andra barn och/ eller vuxna Skolsvårigheter trots normalbegåvning och inte pga. läs- och skriv- svårigheter	Impulsivitet Rastlöshet Aggressivitet Brottsligt beteende Alkohol/ narkotika- missbruk

2.4 Försummelse/Omsorgsvikt av barns behov

Runqvist (1998) tar upp bristen på känslor inom familjen. Föräldrar som missbrukar alkohol använder sin tid till att dricka istället för att ge en trygg omsorg för barnet. Ingen dag är lik den andra och därför lever barnet i ständig oro över hur dagen kommer att se ut. Även Hagborg och Ribbing (2009) beskriver den otrygga dagen där brist på rutin kan förekomma. Vissa dagar är alkoholmissbrukaren som vilken förälder som helst medan andra dagar är hon/han för upptagen av sitt alkoholberoende. Konsekvenserna av detta blir att alkoholmissbrukaren inte orkar ta hand om den dagliga vården som barnen behöver. Exempelvis kan kylskåpet gapa tomt och barnens hygien kan bli lidande. När en förälder missbrukar alkohol orsakar detta att omvärlden försvinner och alkoholmissbruket blir det primära. Barnen hamnar därmed i skymundan. Bengtsson och Gavelin (2004) tar upp att det kan vara brist på att prata om känslor i familjen, detta kan leda till att föräldrarna missar att ge barnet uppmuntran och kärlek. Barnet kan vända sig inåt och stänga av sina känslor.

Hagborg och Ribbing (2009) påpekar en annan anledning till att dessa barn stänger av sina känslor är för att undvika att känna sig svikna och bortglömda av föräldrarna som missbrukar alkohol.

De löper även större risk att utveckla olika beteende problem. Ett av beteende problemen kan exempelvis vara psykiatrisk störning (Eiden, 2009)

Enligt Runqvist (1998) är det många barn som klarar av vuxenlivet även om de under barndomen har levt under alkoholmissbruksförhållanden. Författaren hävdar att anledningen till detta är att barnet bygger upp ett skal runt omkring sig för att kunna skydda sig mot de olika situationerna som barnet stöter på i sin hemmiljö.

2.5 Stöd och insatser

När barn av olika anledningar inte får den omsorg de behöver exempelvis om barnets föräldrar lever i alkoholmissbruk är det socialtjänstens uppgift att ge stöd åt familjen om hur de ska kunna tillgodose det som barnet behöver. Vid grövre fall kan en placering utanför hemmet bli aktuell för barnet. Socialtjänsten skall även hjälpa de alkoholmissbrukande föräldrarna att få bukt på sina problem. (Andersson, 2006).

Runqvist (1998) tar upp att under en utredning är det extra viktigt att rätt åtgärder sätts in när det gäller små barn. I förskolåldern (0-6 år) är omsorgen för barnen viktig då de inte kan klara sig själva. Barnen behöver exempelvis kärlek och omtanke samt hjälp med de praktiska bitarna såsom

mat, kläder och hygien.

Andersson (2006) tar i sin tidsskrift upp att familjer som lever i alkoholmissbruksförhållanden möter idag en socialtjänst som har fått ta mycket kritik gällande sitt sätt att arbeta. Klagomålen är riktade mot att det råder brist på både dokumentation, utredningar och uppföljningar av olika fall samt att deras arbete inriktar sig mer på föräldrarnas missbruk och inte på barnens behov. På grund av detta har Socialstyrelsen i Sverige skapat ett dokumentationssystemet Barns Behov i Centrum (BBIC), där utredning, planering och uppföljning är i fokus. Författaren förklarar att BBIC är en typ av tankemodell som är uppbyggd ur ett brittiskt forsknings- och utvecklingsarbete. BBIC ingår även i ICS som står för "Intergrated childrens system" som är ett hjälpmedel för att finna olika komponenter som är i betydelse för barnens behov och utveckling. Den är även till för att analysera olika faktorer av betydelse för föräldrarnas förmågor och hur familjesituationen påverkas av omgivningen. Andersson (2006) menar att forskare har kritiserat modellen då de anser att den saknar betydelsefulla delar. Exempelvis menar de att modellen behöver breddas för familjer som lever i alkoholmissbruk. För att en förälder missbrukar alkohol behöver det i sin tur inte betyda att ett barn är i fara. Istället hävdar de att när ett alkoholmissbruk blir ett problem och en fara för barn, ligger det ofta flera andra faktorer bakom. Detta är något som även Eiden (2007) tar upp och de menar att det oftast är depressioner och antisocialt beteende som är bakomliggande faktorer.

I en undersökning som Andersson (2006) har utfört framkommer det att vuxna barn till alkoholmissbrukare anser att om ett barn far illa bör det finnas en specifik socialsekreterare som barnet kan anförtro sig till. Det ska vara en person som lyssnar på barnet och som kan sätta sig in i situationen och hjälpa barnet på bästa sätt. Flera utav de vuxna barnen till alkoholmissbrukare tar upp hur viktigt de tycker att det är att deras föräldrar får hjälp med sitt alkoholmissbruk så att de kan ta hand om sina barn. De vuxna barnen anser att de inte är drabbade utan ser istället möjligheter via de val de själva kan göra i livet. Med en trygg familjesituation utan alkoholmissbruksproblem skulle förutsättningarna se bättre ut.

Fridh och Norman (2008) skriver att en person som arbetar inom förskolan har som plikt att anmäla till sociala myndigheter eller polis ifall det finns någon misstanke om att ett barn far illa på grund av alkoholmissbruk i familjen. Detta tar även nationella ungdomsmottagningen (2009) upp men påpekar att det ibland förekommer att förskolan undviker att anmäla. Detta kan bero på flera anledningar enligt Fridh och Norman (2008), å ena sidan kan det bero på bristen på kunskap. En del

tror att de måste ta på sig rollen som utredare men det är socialtjänstens plikt att utreda eventuella misstankar om alkoholmissbruket i barnets familj. Å andra sidan kan anledningen vara att man inte känner tillit till socialtjänsten. Orsaken till detta enligt författarna kan vara att förskolan vid tidigare kontakt med socialtjänsten inte upplever att de har fått tillräckligt information om vilken hjälp familjen och barnet har fått samt hur de ska förhålla sig till familjen. Att förskolan hamnar i bakgrunden kan bero på att socialtjänsten har en speciell sekretess som innebär att viss information inte får föras vidare till personen som anmäler misstanke, inte ens om det är förskollärare som anmäler. Däremot kan socialtjänsten tala med föräldrarna och fråga om en rapport kan skrivas till anmälaren. En del föräldrar vill kanske inte detta och då får socialtjänsten tala om för förskolan att de försöker komma fram till en lösning (Fridh & Norman 2008).

Förutom föräldrarna så är det enligt Fridh och Norman (2008) oftast förskolläraren som känner barnet bäst. För att kunna hjälpa barnet på bästa sätt är det därför viktigt som förskollärare att berätta den information de vet om barnet till socialmyndigheterna vid anmälningen. Inte bara information om just fallet utan även hur barnet är som individ för att barnet ska kunna få den hjälp som behövs (Fridh & Norman 2008). Leissner (1997) tar upp att det finns en stor oro hos de alkoholmissbrukande föräldrar att de ska mista sina barn på grund av sitt beteende när fallet hamnar hos socialtjänsten. Föräldrar som själva varit barn till alkoholmissbrukare tenderar även att ha en negativ syn på socialtjänsten på grund av sina egna erfarenheter från sin barndom. Nationella ungdomsmottagningen (2009) påpekar dock hur viktigt det är att inte glömma bort hur barnet mår i situationen. Under utredningen hamnar oftast föräldrarnas missbruk i fokus och barnets glöms bort. Barnet som lever i missbruket behöver också få stöd.

Som förskollärare är det inte alltid lätt att bemöta föräldrarna speciellt inte om det handlar om ett barn som far illa. Ekelund och Dahlöf (2009) tar dock upp några tips om hur samtalet med föräldrarna kan bli mindre komplicerat. Som pedagog bör man tänka på hur man själv hade velat bli bemött om det hade varit omvända roller. Vid samtalet är det viktigt att förklara för föräldrarna vad samtalet kommer att handla om, att de är här för att prata om barnet och vad som är bäst för det. En annan viktig aspekt är att inte vänta med ett samtal utan informera föräldrarna direkt om barnet har några problem. Det är sedan viktigt att diskutera tillsammans om vilka åtgärder som ska sättas in.

2.6 Lagar och förordningar

Bengtsson och Gavelin (2004) tar upp i sin bok att socialtjänsten blir inkopplad om ett barn far illa. Det är socialsekreterarna som får behandla anmälningarna och sedan göra en utredning vilket innebär att barnets beteende och familjeförhållanden granskas. Sedan skrivs olika riktlinjer ut om hur man ska hjälpa barnet och familjen.

Socialnämndens skyldigheter enligt Bergstrand (2009)

Socialtjänstlagen 5 kap 1 §§

”Socialnämnden skall verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden, i nära samarbete med hemmen främjar en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom, med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling, aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet, i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, beroende, umgänge eller adoption har avgjorts”. (Bergstrand, 2009 s59)

Kommunernas ansvar för missbrukarvården stadgas i socialtjänstlagen

(5 kap 9 § SoL):

”Socialnämnden skall aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han eller hon behöver för att komma ifrån missbruket. Nämnden skall i samförstånd med den enskilde planera hjälpen och vården och noga bevaka att planen följs”. (Bergstrand, 2009 s76)

2.7 Statistik

Ekelund och Dahlöf (2009) påpekar att det inte finns några säkra siffror på hur många barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden. Orsaken till detta kan bero på att vissa fall inte upptäcks. Dessa fall kallas för de glömda barnen. Dock beräknar man att två till fyra barn i varje klass lever i alkoholmissbruksförhållanden och enligt Ekelund och Dahlöf (2009) får bara en av hundra hjälp. Däremot, enligt folkhälsoinstitutet, (2008) så finns det uppgifter om att cirka 385000 barn lever i ett hem där någon vuxen har riskfylld alkoholkonsumtion. (Se nedanstående tabell).

Tabell 2.2

Andel barn som lever med missbruk bland vuxna i hushållet efter definition av detta missbruk.

Problematiskt bruk bland vuxna i hushållet	Andel av alla barn som lever i hushåll med sådant bruk	Uppskattat antal barn i Sverige som lever i hushåll med sådant bruk
Någon vuxen har riskfylld alkoholkonsumtion	ca 20 %	385 000
Någon vuxen har använt cannabis under det senaste året	1,2–1,8 %	30 000
Sluten sjukhusvård med alkohol- och/eller narkotikadiagnos	1 %	20 000
Brister i hemmiljön, bland annat missbruk, som leder till LVU-placering	0,2 %	-
Född av moder med narkotikamissbruk	0,1 %	-
Född med skador orsakade av moderns alkoholmissbruk	0,1–0,3 %	-

Källa: Statens folkhälsoinstitut, (2008)

I tabellen framgår det att ca 385000 barn lever med vuxna som har riskfylld alkoholkonsumtion. Vidare kan man läsa om andra droger som förekommer bland vuxna i hushållet men detta är inte relevant för denna studie.

3. Problemprecisering

Vår huvudfrågeställning är: *Hur förhåller sig förskolan gentemot barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden?*

- Vad gör förskolan för att hjälpa barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden?
- Har förskolan några riktlinjer som exempelvis en handlingsplan eller en krisplan att utgå ifrån?

4. Metod

4.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss utav kvalitativa intervjuer. I den kvalitativa intervjun kan man utgå ifrån standardiserade eller ostandardiserade frågor. Vi har i vår frågeformulering utgått ifrån ostandardiserade frågor vilket innebär att frågorna inte ställs i en och samma ordning utan blir beroende av intervjupersonen och situationen. Intervjupersonerna får stor plats till diskussion och de vet inte i förväg vad svaret på frågan blir (Patel & Davidsson, 2003). Under intervjuernas gång kan det finnas utrymme för följdfrågor beroende på hur intervjun utvecklas och vad intervjupersonen svarar på frågorna.

Syftet med en kvalitativ intervju enligt Patel och Davidsson (2003) är att få fram fakta och material till undersökningen ifråga. Anledningen till att vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer är för att få den information som är relaterad till deltagarnas egna erfarenheter inom yrket. Intervjun blir därför mer personlig och avslappnad för båda parter. Orsaken till att vi valde bort kvantitativa metoder beror på att antalet informanter hade varit för stort, samt att vi då inte hade kunnat använda oss av öppna frågor. Kvale (1997) påpekar att under en forskningsintervju kan en intervjuare vända informantens tankar beroende på hur frågorna ställs. Detta kan leda till att informantens åsikter kan ändras ifrån vad hon/han ansåg från början.

Inför intervjuerna har vi valt olika tillvägagångssätt för att underlätta den kvalitativa studien. En av författarna har valt att använda sig utav ljudinspelning. Att använda sig utav ljudinspelning kräver enligt Patel och Davidsson (2003), ett stort engagemang. Att skriva ut informationen som framgår i intervjuerna tar mycket tid. En nackdel kan vara att informanterna blir obekväma i situationen och detta kan påverka deras svar. Däremot är det positivt att svaren på frågorna blir korrekta och man kan lyssna på bandet flertal gånger för att kunna bearbeta materialet. Två av författarna har valt att använda sig utav papper och penna vid den kvalitativa undersökningen. Det negativa med detta enligt Patel och Davidsson (2003) är att man mister ögonkontakten med informanten. Detta är något även Bjurwill (2001) tar upp, om hur viktigt det är att intervjuerna ska utföras på plats och inte via telefon eftersom ögonkontakten är mycket betydelsefull. Om man bestämmer sig för att använda sig utav papper och penna är det viktigt att man direkt efter genomförd intervju sammanställer materialet. (Patel & Davidsson, 2003) . Om anteckningarna inte är exakta kan viktiga detaljer gå till spillo. Dock tar Kvale (1997) upp att om man vid en intervju förlitar sig på sitt minne istället för en bandinspelning kan fördelen vara att man via informantens berättelse blir berörd och detta kan då utge väsentlig information till intervjun. Det är viktigt att tänka på att skriva ner de betydelsefulla delarna under eller efter intervjuens gång för att memorera dessa om minnet sviker. Till skillnad från bandinspelning fastnar väsentliga och empatiska delar som berör en känslomässig och man får ett

större intryck av materialet.

En annan viktig del i en kvalitativ intervju enligt Patel och Davidsson (2003) är att man visar ett stort intresse för informanten. Som forskare är det en fördel att hålla neutral profil för att inte påverka personens sätt att svara på frågorna. Genom negativt kroppsspråk kan intervjupersonen känna sig hämmad och obekvämt vilket kan leda till svaren inte blir korrekta.

Enligt Kvale (1997) är en god intervjuperson även hängiven och engagerad samt intresserad av ämnet som intervjun berör. Materialet som framkommer i intervjun blir mer lättbearbetat om informanten ger exakta svar och inte glider ifrån ämnet. Vidare menar Kvale (1997) att vid en kvalitativ intervju gäller det att ha lagom deltagare. För få intervjupersoner leder till att arbetet kan försvåras då man inte kan göra någon statistik eller jämföra svar. För många deltagare leder istället till att arbetet kan bli för omfattande och datainsamlingen blir för svårt att analysera. Antalet intervjupersoner beror också på vilket ämne intervjun berör.

4.2 Urval

Studien började när vi valde ut tre kommuner i Skåne där de kvalitativa intervjuerna skulle genomföras med sammanlagt 14 förskollärare. I arbetet kommer kommunerna att benämnas som A, B och C. Från varje förskola var det sedan en förskollärare som medverkade i den kvalitativa intervjun. Anledningen till att vi inriktade studien till förskolan var för att vi skulle få fram så relevant material som möjligt kopplat till vårt huvudsyfte. Förskolorna i kommun A valdes ut slumpartat och blev kontaktade via telefon. De informanter som deltog i studien gjorde det helt frivilligt. Om deras deltagande berodde på intresse eller tillgänglighet framgick inte.

I kommun B valdes förskolorna ut inom kommunen och sedan kontaktades informanterna via telefon. Det var svårt att hitta frivilliga som kunde ställa upp i den kvalitativa studien och det uppstod komplikationer när en del informanter hade svårt att passa tiden för det utsatta mötet. När den kvalitativa studien genomfördes visade dock informanterna engagemang och ett stort intresse för ämnet.

Kommun C bestod av många olika enheter varav fem förskolor valdes ut. Anledningen till att just dessa fem enheter blev utvalda var på grund av att författaren kände till de olika förskollärarna och tog kontakt med dem. Samtliga informanter som var med i den kvalitativa studien valde frivilligt att delta. Två av informanter hade väldigt stort intresse för ämnet samt att de hade mycket erfarenhet av barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden.

4.3 Genomförandet av intervjuerna

Vi har i denna empiriska studie utgått ifrån kvalitativa intervjuer. Tanken var att vi skulle utföra 15 intervjuer i tre olika kommuner Skåne. I varje kommun skulle sedan 5 intervjuer genomföras. På grund av brist på frivilliga informanter genomfördes endast fyra intervjuer i en av kommunerna. För att underlätta den kvalitativa studien använde vi oss av olika tillvägagångssätt. De olika hjälpmedel som användes var ljudinspelning samt papper och penna. Författaren som använde ljudinspelning kunde endast använda sig av detta vid fyra utav fem tillfällen eftersom den femte informanten inte ville ha sin röst inspelad. Efter genomförda intervjuer renskrevs och sammanställdes materialet med hjälp av dator. Här förekom dock ett bortfall i en av kommunerna på grund utav att informanten inte var samarbetsvillig.

4.3.1 Plats

Den empiriska studien i kommun A ägde rum på förskolorna. Tre utav fyra av intervjuerna genomfördes ostört i personalrummet, medan en intervju ägde rum avsides i barngrupp vid ”fri lek”.

I kommun B genomfördes den kvalitativa studien på förskolan. Vid tre tillfällen genomfördes intervjuerna i personalrummet på förskolan där man fick prata ostört. Informanterna ville vara säkra på att sekretessen bevarades och därför valde de ut ett lugnare ställe för att garantera att ingen obehörig skulle få tillgång till materialet som kom fram i studien.

I kommun C utfördes fyra av intervjuerna i informanternas hem. Vid två tillfällen gick författaren hem till utvalda informanter och frågade ifall de ville vara delaktiga i studien. Vid de andra två tillfällena fick informanterna ett samtal där en tid bestämdes för att sedan utföra intervjun i deras hemmiljö. Två utav informanterna kom själva med förslaget att intervjun skulle genomföras i deras hem. Vi de två andra intervjuerna var det författaren som föreslog att intervjun skulle utföras i hemmet eftersom vid de två tidigare tillfällena märktes det att informanterna kände sig trygga i sin hemmiljö. Den femte informanten intervjuades i personalrummet på förskolan eftersom det passade informanten bäst.

4.3.2 Tid

Alla intervjuer i kommun A ägde rum på dagtid. Två intervjuer var vid 10-tiden då resterande personal gick ut med barnen. De andra två intervjuerna genomfördes efter lunch då några barn sov vilket underlättade den kvalitativa studien.

Tre av intervjuerna i Kommun B genomfördes under dagtid då det var lugnt på förskolan och där

informanterna hade möjlighet att gå ifrån en stund. En av intervjuerna genomfördes på förskolan när verksamheten hade stängt.

I kommun C utfördes intervjuerna på olika tider. En intervju utformades på tidig eftermiddag på en förskola. Två andra informanter blev intervjuade i sina hem vid tidig eftermiddag och de två resterande blev intervjuade på kvällstid.

4.4 Bearbetning

Efter vår datainsamling skrev vi ut vårt material och kategoriserade det med hjälp av vår handledare. Vi försökte plocka ut guldkornen av våra intervjuer och komma fram till rubriker som var lämpliga till det ämnesområde som vi undersökt. Vi diskuterade varje frågeställning för sig, tittade närmre på likheter och skillnader mellan informanternas svar. Där efter skrevs resultatet ner och analyserades. För fullständiga intervjufrågor se bilaga 1.

4.5 Studiens tillförlitlighet

Då vår studie är genomförd med 14 informanter känns resultatet tillförlitligt. Vidare bör man ha i åtanke att studien genomfördes i samma landskap och att resultatet kanske kunde sett annorlunda ut i andra delar av Sverige. Vid fyra utav intervjuerna användes ljudupptagning och detta kan också haft en viss påverkan av informanterna.

4.6 Etiska överväganden

När vi tog kontakt med informanterna inför den kvalitativa studien berättade vi kort om vårt val av ämne och syftet med vårt arbete. När vi var på plats för att genomföra intervjuerna förklarade vi för den utvalda personen att intervjun var anonym samt att kommunen och verksamhetens namn kommer att fingeras. Vetenskapsrådet nämner vikten av att hålla alla informanterna anonyma och att allt material hålls oåtkomligt för obehöriga (Vetenskapsrådet, 2002). Informanterna fick även frågan om de ville läsa igenom sammanställningen av intervjun innan den trycks. Det var tre informanter som ville titta igenom arbetet innan tryckning.

Vid vissa intervjuer användes en röstinspelning, det poängterades att endast författarna av denna uppsats skulle lyssna av bandet och att materialet skulle raderas när den kvalitativa studien genomförts.

5. Empiri och analys

I denna del kommer resultatet av den kvalitativa studien beskrivas, materialet kommer även att analyseras. I kommun A utfördes fyra intervjuer medan fem intervjuer genomfördes i kommun B och C. Dock blev det ett bortfall i kommun B. Varje intervju kommer att benämnas med siffrorna ett- fem. ex. KA1= Kommun A intervju 1.

Överblick av svaren på den kvalitativa studien

Kommun	Antalet respondenter	Krispärm/ handlingsplan	Erfarenhet av alkohol- missbruk	Antal anmälningar via förskolan	Utbildning Inom ämnet
K A	4	4	3	3	0
K B	4	3	4	2	0
K C	5	3	3	3	1
Totalt	13	10	10	8	1

5.1 Förskolans roll

Gemensamt för samtliga intervjuer var att informanterna är medvetna om att de har anmälningsplikt på förskolan om ett barn far illa av att växa upp med alkoholmissbrukande föräldrar. Större delen av intervjupersonerna hävdade att de har en krispärm medan andra har en handlingsplan för hur de ska gå tillväga i olika situationer. Samtliga informanter i Kommun A utgick från en specifik krispärm som är utformad av kommunen. Informant 1 i kommun A tog upp att i deras krispärm står det att förskolan inte får lämna ut barn till föräldrar som hämtar, som är berusade och tänker köra bil. ”Om jag skulle lämna ut barnet i denna situation skulle jag begå tjänstefel” (KA1)

I Kommun B såg det lite annorlunda ut. Informant 1 i kommun B uppgav att de har en handlingsplan som de utgår ifrån. Informant 2 i kommun B använde sig utav en krisplan medan Informant 3 i kommun B menar att de har en krispärm som det arbetar utifrån vid krissituationer. De tog även upp att de har en handlingsplan vid dödsfall och om ett barn skulle försvinna från förskolan. De uppgav dock att de funderat på att skriva ner en handlingsplan som är specifik för alkoholmissbruk. Förskolan ansåg att man kan fylla på handlingsplanen vid behov. Informant 4 i kommun B menade att de varken hade en krisplan eller en handlingsplan, orsaken till detta är att förskolan var nyöppnad för i år.

Tre informanter i Kommun C har en handlingsplan, Informant 1 i kommun C tog upp att förskolan reviderar en ny handlingsplan varje år tillsammans med andra förskolor i enheten. Informant 3 i kommun C har ingen handlingsplan och informanten var inte säker på om kommunen hade någon heller. Hon berättade dock att hon skulle kolla upp det eftersom det kunde vara intressant att veta. Hon var medveten om att förskolan hade en likabehandlingsplan. Informant 4 i kommun C arbetar på ett föräldrakooperativ och de har ingen nerskriven handlingsplan på förskolan och menar att en handlingsplan skrivs ner vid behov eftersom alla fall är olika. ”Det är en privat liten förskola, det är mycket lättare att prata med alla runtomkring och hjälpas åt”(KC4) Informanten tog upp att kommunen bör ha en handlingsplan eftersom de arbetar med ANT (Alkohol, Narkotika, Tobak). ”Inom skolan finns det ju handlingsplaner så det bör ju finnas inom förskolan också” (KC4).

Analys: En del informanter har brist på kunskap angående om det finns en specifik handlingsplan för kommunen. Detta kan å ena sidan bero på brist från kommunens sida att göra förskolan delaktig och å andra sidan kan det även bero på brist på intresse från pedagogens sida. Vid en intervju påpekade förskolläraren att enheten där hon arbetar utformar de en ny handlingsplan en gång om året. Vid tre intervjuer framkom det att de hade en likabehandlingsplan för förskolan. En utav intervjupersonerna menar på att en krisplan skrivs ner vid behov, eftersom alla fall är olika.

5.2 Förskollärarens förhållningssätt

Vid misstanke om att ett barn far illa vet samtliga intervjupersoner i alla tre kommuner att de har anmälningsplikt till socialtjänsten. Informant 1 och 3 i kommun B uppger att de har förekommit anmälningar till socialtjänsten av utomstående och inte utav personalen på förskolan. I kommun B uppger dock informant 4 att det är rektorn som har gjort anmälan till socialtjänsten. Vad som händer därefter är olika beroende på hur situationen ser ut.

I kommun A har samtliga informanter någon gång under sin tid som förskollärare anmält ett fall där ett barn farit illa av alkoholmissbruksförhållanden. I kommun A nämner informant 3 att efter anmält fall till socialtjänsten fick barnet utökad tid på förskolan och detta inträffade snabbt efter socialtjänsten blivit inkopplad i fallet. Det tog dock längre tid för barnet innan stödfamilj tilldelades. Informant 4 i kommun A nämner att hon inte varit med om ett fall på förskolan som hon nu arbetar på utan det inträffade för många år sedan på en annan arbetsplats.

I kommun B berättade informant 1 att fallet anmäldes av utomstående och inte av personalen på förskolan. När socialtjänsten blivit inkopplad fokuserade förskolan på att ge barnet mat och god omvårdnad. För att barnet inte skulle bli utpekad använde sig förskollärarna av olika vattenlekar. Genom vattenlek blev barnets hygien bättre utan att bli utsatt för en obekvämlig situation. I kommun B tar informant 2 upp hur viktigt det är att lyssna på det utsatta barnet och se till att hon/han har det bra. Informant 3 i kommun B menar att om ett barn har problem hemma är det viktigt att barnet får känna trygghet på förskolan. Hon tar även upp vikten av att det är viktigt att visa känslor för barnet och ha kommunikation i fokus. "Är de inte trygga med oss kan de inte lära sig ny kunskap och utvecklas" (KB3). I ett fall tar informant 4 i kommun B upp hur viktigt det är med föräldrakontakt. Att om man märker att barnet inte har det bra ska man kalla in föräldrarna på samtal.

I kommun C tog informant 1 upp ett fall där pappan kom berusad till förskolan, fallet anmäldes då till socialtjänsten. Därefter fick förskolan endast veta att familjen hade två samtal med socialtjänsten men ingen annan information. Informanten ansåg att detta var tråkigt eftersom de kände att de inte kunde ge fullt stöd till barnet och familjen eftersom de inte visste vad som pågick under utredningen. "Det är ju inte utav nyfikenhet utan vi vill veta vad som hänt och vad som ska hända så vi vet hur vi bemöta barnet och familjen" (KC1). Efter att socialen blivit inkopplad märkte inte informanten någon större skillnad på familjen förutom att pappan ringde ofta för att boka in samtal med personalen på förskolan. Han dök dock inte alltid upp. Anledningen till att pappa ville boka in samtal tror informanten beror på att han ville visa att allting stod rätt till. Informant 2 i kommun C har inte själv anmält ett fall utan en kollega på samma avdelning var med om ett fall där barnet for illa av föräldrarnas alkoholmissbruk. Det var vid ett hembesök hos familjen där kollegan blev erbjuden en drink av barnets förälder. Detta anmäldes till socialtjänsten och barnet fick en personlig assistent, det visade sig att barnet även hade andra behov. Informant 3 i kommun C har inte varit med om något fall, vilket kan bero på att hon är relativt nyexaminerad. I kommun C har informant 4 varit med om ett antal fall under sina 30 år som förskollärare dock inte på förskolan där hon arbetar nu och i kommun C uppger informant 5 att hon lyckligtvis inte varit med om att ett barn farit illa av föräldrarnas alkoholmissbruk.

Analys: Att samtliga förskollärare har förstått deras skyldigheter angående anmälningsplikt framgår tydligt i undersökningen och det är positivt. Dock är det inte lika positivt hur socialtjänsten bemöter vissa pedagogerna på förskolan. Detta kan bero på sekretesslagen som socialtjänsten har. Det kan dock även bero på brist på förtroende för barnomsorgen. Det blir svårt för förskolan att följa upp familjen och ge det stöd som behövs för barnet och familjen om informationen från socialtjänsten inte förs vidare till förskolan.

5.3 Utbildning inom ämnet

I kommun A har ingen informant blivit erbjuden någon utbildning som handlar om barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden. Dock tar informant 2 i kommun A upp att hon själv valt till en kurs under sin utbildning som gav en del fakta om barn som lever i missbruksförhållanden. I kommun A menade informant 3 att hon vid något tillfälle läst till sig information från böcker på egen hand. Något som alla har gemensamt i kommun A är att om det skulle inträffa att barn far illa av att någon förälder missbrukar alkohol kan de ta hjälp av rektorn eller en specialpedagog.

Informanterna i Kommun B hade precis som i kommun A inte blivit erbjudna någon utbildning inom ämnet dock tog informant 2 i kommun B upp att de genomgått en utbildning som handlade om barn i särskilt stöd och detta ansåg informanten gå ihop med ämnet eftersom det handlade om kommunikation och bemötande. Informant 3 i kommun B valde att inte delta i utbildningar och kurser: ”Det är så mycket kurser och utbildningar i allting” (KB3). Informant 4 i kommun B hade under sin högskoleutbildning läst psykologi och i denna kurs fick hon information om hur man stöttar barn i olika svårigheter.

I kommun C tog informant 1 upp att förskolan blivit erbjuden fortbildning som handlade om ”utsatta barn”. Informanten påpekade hur viktigt hon tycker det är att veta hur man bemöter barnet och familjen som lever i alkoholmissbruksförhållande. Informanten tar även upp att hon deltagit i en föreläsning om ”maskros barn” (Barn som har klarat sig även om de farit illa under sin uppväxt). ”Detta är fantastiskt att sådana barn kan klara sig och det är skönt att man inte behöver komma i missär” (KC1). Informant 2 i kommun C tar upp att hon själv inte tagit del av någon utbildning men att andra kollegor på förskolan deltagit och sedan återberättat det för resterande personal. I kommun C är informant 3 relativt nyexaminerad och tog upp att under hennes högskoleutbildning fick hon inte så mycket information om barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden. Det som togs upp var att om en förälder kom till förskolan berusad hade man rätten att behålla barnet och ringa efter någon annan anhörig. Informant 4 i kommun C har inte blivit erbjuden någon utbildning utan hon valde till en kurs under sin utbildning till specialpedagog. Utbildningen handlade om barn som utsätts för våld, missbruk och övergrepp. ”Det var en jättejobbig kurs, så många barn det är som utsätts för våld i hemmet, där ett barn ska vara tryggast” (KC4). Informant 5 i kommun C berättade att socialtjänsten pratat om bemötandet av familjen och barnet.

Analys: En informant har blivit erbjuden fortbildning inom ämnet. Däremot finns det förskollärare som har valt till kurser eller fortbildning samt läst böcker för att öka kunskapen inom ämnet. Tre förskollärare påpekar att de har specialpedagogen som handledare vid behov om detta skulle inträffa på verksamheten. En pedagog tog upp att det finns så många utbildningar hit och dit? Och deltar inte i dem. Här kan man få uppfattningen om att personen ifråga inte är intresserad av att få ny kunskap. Detta kan å ena sidan bero att personen i fråga deltagit i en utbildning men inte tyckt att det gjort någon nytta. Å andra sidan kan det bero på bristen av kunskapen att varva teori med praktik samt att man inte vill ta del av ny kunskap och forskning utan förlita sig på äldre utbildning.

5.4 Kommunikation mellan förskolan och hemmet

Informant 2 i kommun A tar upp att om ett barn far illa samtalar förskolan med barnets föräldrar. I kommun A berättade informant 4 att vid ett fall där barnen far illa och socialtjänsten var inkopplad var det svårt med föräldrakontakten. Med modern fungerade kontakten bra men fadern som alkoholmissbrukade var aggressiv mot förskolan då han ansåg att de la sig i.

I kommun B menar informant 4 att många föräldrar ser förskolläraryrket som barnpassning när föräldrarna är iväg. Hon tar även upp att förskolan bör informera föräldrarna vad förskolläraryrket egentligen handlar om samt dess syfte. En annan viktig aspekt som hon lyfter är att om ett barn far illa går man in och stöttar samt tar in föräldrarna på samtal för att se över deras situation.

Informant 1 i kommun C tog upp att en missbrukande pappan i fallet ofta ringde till förskolan för att prata och ibland ville han bestämma tid med informanten för utvecklingssamtal . Vid vissa tillfällen dök han upp och andra inte.

Analys: Informanterna visar att de har intresse att hjälpa både barnen och föräldrarna, då de uppger att de bokar möten och samtalar med föräldrarna. I en intervju framkom det att en förälder agerade aggressivt mot förskolan. Vi tolkar detta som att även om det är svårt att kommunicera från föräldrarnas sida, försöker förskolan ändå bemöta barnet och familjen på bästa sätt. En informant lyfter vikten av att höja statusen på förskolläraryrket och poängterar att förskolan inte bara sysslar med barnpassning. Hon menar att man bör informera föräldrar om att de även sysslar med pedagogik.

5.5 Barnens uppväxtvillkor

Informant 1 i kommun A berättade att området där förskolan ligger förut var ett sämre område men har blivit bättre. Omkring förskolan bor pensionärer och invandrare och det förekommer en del missbruk. Dock inte så nära inpå förskolan. I kommun A menar informant 3 att området kring hennes arbetsplats är ett neutralt område men fallet som hon nämnt tidigare ägde rum i ett tyngre område. Informant 4 i kommun A berättade att deras förskola finns i ett område som ligger i utkanten av kommunen. Hon menade att i det området behöver man ha det gott ställt eftersom man behöver ha råd att ha bil för att kunna ta sig någonstans. Informanten tog upp att barngruppen på förskolan består i stort sett bara av kärnfamiljer. Vidare menar hon att det är ett litet stabilt område utan invandring.

I kommun B tog informant 1 upp att området kring förskolan är våldsamt och består av mycket social missär. Det finns mycket arbetslöshet och informanten uppger att hon själv inte hade velat att hennes barn ska bo runtomkring förskolan. Informanten berättade att vid stängning och öppning av förskolan är man alltid två personal för att det har skett inbrott och personalen är otrygg i sin ensamhet. Informant 2 i kommun B uppgav att området kring hennes förskola är fint och det är bra miljö för barnen. Det är lite trafik och det finns tillgång till flera lekplatser. Hon menar att det finns arbetslöshet och invandring men att de flesta inte är arbetslösa utan går kurser som Svenska för invandrare. Informant 3 i kommun B beskrev området som centralt beläget med villaområde runtomkring. Hon uppgav att det inte är invandrarområde och att de har nära till mycket inne i staden. Informant 4 i kommun B berättade att det finns möjligheter för barnen att leka runtomkring förskolan.

I kommun C arbetar informant 1 på en förskola som ligger centralt. Informanten anser att de har ett stort upptagningsområde. Barnen som går på förskolan lever under olika omständigheter, en del bor i villa medan andra bor i hyreslägenheter. Ibland förekommer det även barn som har det sämre ekonomiskt. Detta utmärker sig oftast genom kläder och hygien. Informant 2 i kommun C påpekar att till ytan är området kring förskolan ovanligt lugnt, men genom åren har man insett att det finns familjer som har problem. Informant 3 i kommun C tar upp att förskolan är bara tre år gammal och

att området består av både barnfamiljer och äldre människor. Förskolan ligger nära till stranden, biblioteket och det finns många lekplatser runtomkring. I en av intervjuerna tar informant 4 i kommun C upp ett fall som hon har varit med om men detta inträffade inte på hennes nuvarande förskola. Där informanten arbetar nu lever det medelklassfamiljer och området är tryggt och socialt. ”Hos oss har vi I- landsproblem och knappt det, det är rätt skönt faktiskt”. (KC4). I Kommun C berättar informant 5 att många föräldrar till barnen är välutbildade och har det bra ekonomiskt och familjerna bor i villor vid havet.

Analys: Hur förskolorna är belägna ser varierande ut i de olika kommunerna. En informant berättar att barngruppen på förskolan består i stort sett bara av kärnfamiljer. En annan informant tar upp att området kring förskolan är våldsamt och består av social misär. Man kan se skillnader i hur barnen lever och en informant nämner att det utmärker sig på barnets kläder och hygien. Om områdets miljö påverkar hur en familjesituation ser ut framgår inte. Vi tolkar det som att det kan ha en viss påverkan, men det behöver inte vara så.

6. Diskussion

6.1 Att se och uppmärksamma signaler

Det framgår i intervjuerna att det finns pedagoger som inte ha stött på barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden. Enligt Folkhälsoinstitutet (2008) statistik finns det ca 385000 barn som lever under alkoholmissbruksförhållanden (se tabell 2.2). Om det är så vanligt med alkoholmissbruk borde ju de flesta någon gång stött på problemet. Kan det vara så att informanterna i dessa fallen har varit lyckligt lottade och inte har träffat på dessa utsatta barn, eller är det så att pedagogerna helt enkelt inte har uppmärksammat dem? Som Mattzon (2007) skriver så syns det inte alltid utåt att det pågår ett alkoholmissbruk i en familj och som Woititz (2002) menar är bristen på trygghet densamma, oavsett om missbruket syns eller inte.

I studien fick informanterna berätta om hur de såg på området kring respektive förskola. Där fanns tydliga skillnader mellan de olika förskolorna men huruvida alkoholmissbruket hängde ihop med miljön eller inte var svårt att tolka. Därför är det särskilt viktigt att pedagoger på förskolan är tillräckligt kunniga för att uppmärksamma signaler som tyder på att barn lever under missbruksförhållanden. Det finns signaler att titta på när det gäller barn som lever under alkoholmissbruksförhållanden. Barnen kan bli aggressiva, utåtagerande och de drar sig kanske från att tala öppet om vad de har gjort under helgen, m.m. Tilliten till vuxna kan vara svår. Detta kan bero på att barnet i sin hemmiljö inte får den omvårdnad som det behöver. Har det gått riktigt långt kan alkoholmissbruket även visa sig på barnens hygien som blir bristande. Det är däremot viktigt att tänka på brist på hela kläder inte behöver betyda att barnet lever i misär. Informant 1 i kommun C menar att på grund av ekonomiska skäl kan barnet ha dålig hygien och sämre klädsel.

Ekelund och Dahlöf (2009) tar upp att barn som lever i alkoholmissbrukande familjer brukar inta olika roller. Barnet kan inta en roll som duktig och hjälpsam, en annan roll kan vara att barnet är väldigt aggressivt. Den tredje rollen kan innebära att barnet ofta sitter för sig själv och pratar inte speciellt mycket och den fjärde innebär att barnet gillar att stå i centrum och få de andra barnen att skratta. Är det då detta pedagogen ska titta efter undrar vi? Om man tänker efter så tror vi att de flesta pedagoger har stött på dessa barn som intar någon av dessa roller. Dock är det viktigt att se om rollen bara intas under en kort period eller en längre tid. Under barnens utveckling går de igenom många faser för att finna sig själva så vi tycker det är viktigt att inte dra en slutsats för tidigt att ett barn lever i en alkoholmissbrukarfamilj bara för att de intar en av dessa roller men det pedagogen bör vara observant för att inte missa dessa signaler.

6.2 Kommunikation mellan förskolan och hemmet

Att det inte alltid syns på ett barn att hon eller han lever under alkoholmissbruksförhållanden samt att det finns förskollärare som inte har upplevt barn far illa i ett hem där ett alkoholmissbruk förekommer har vi redan tagit upp. Vi tror att en av faktorerna till att förskollärarna inte varit med om detta kan bero på att förskolan blundar för problemen. Det kan vara lätt att tänka att "det är nog inte så farligt" då det är ett stort steg att anmäla eftersom barnets livssituation kan påverkas. Skulle pedagogen ha fel kan konflikter uppstå med föräldrarna och man har utsatt barnet för utredningar som kanske har rubbat det trygga hemmet. Å andra sidan begår pedagogen tjänstefel om en anmälning inte görs om barnet faktiskt far illa! Kanske är det så att rädslan för konflikter och att lägga näsan i blöt är större än rädslan för att ett barn far illa. Som Leissner (1997) menar kan alkoholmissbrukande föräldrar vara rädda för att få sina barn omhändertagna vilket är helt förståeligt. Ingen vill väl mista sitt barn? Informant 4 i kommun B tar upp att det är viktigt att ta in föräldrarna på samtal om man misstänker att ett barn far illa. Att ha god föräldrakontakt kan bidra till att samtalen sker smidigare och blir mer lättsamma om något problem skulle uppstå. I förskolans läroplan (lpfö98, 2006) framgår det att det ingår i förskolans uppdrag att fungera som ett stöd för familjerna när det gäller barnens uppfostran och utveckling. Detta innebär även att förskolans uppgift är att samarbeta med föräldrarna och för att det ska fungera krävs en god kommunikation. För att kommunikationerna mellan föräldrar och förskolor ska bli bättre skulle förskolan exempelvis kunna låta föräldrarna delta mer på förskolan och få en större inblick i vad förskolans uppgift är. Många ute i samhället tror att förskolan endast sysslar med barnpassning under tiden som föräldrar jobbar, vilket informant 4 i kommun B menar. Vidare menar hon även att föräldrar bör bli mer medvetna om vad förskolans roll egentligen innebär.

Förskolan har en stor roll i barnens liv, eftersom vi tror att många barn spenderar mer vaken tid i verksamheten än vad de gör hemma. Mycket av barnens utveckling sker via den pedagogik som förskolan förmedlar och förskollärarna lär känna barnen och deras behov. Förskolan bör därför möta föräldrarna mer än bara ytligt i kapprummet vid lämning och hämtning för att utveckla ett gott samarbete för barnens bästa. Men även föräldrarna bör visa intresse för vad förskolan gör. Dock framkommer det i den empiriska studien att i kommun C när informant 1 berättar om en alkoholmissbrukande förälder som vid upprepande tillfällen ville boka utvecklingssamtal med förskolan. Förskolan tog detta

seriöst, vilket är bra, även om personen i fråga inte alltid dök upp. Vad föräldrarnas syfte med mötena var framgår inte, men för honom räckte det kanske med att veta att förskolan tog hans önskemål seriöst och fanns där som stöd om han behövde prata. Föräldrarna måste veta att förskolan är en verksamhet som man kan lita på, för på så vis stärks samspelet mellan båda parter. Även om många i dagens samhälle lever ett hektiskt liv där tiden inte alltid räcker till skulle förskolan tillsammans med föräldrarna kunna anordna träffar för att utöka kontakterna. Föräldramöten förekommer regelbundet, men om man hade utökat dessa möten tror vi hade varit en fördel för alla.

Ekelund och Dahlöf (2009) tar upp att föräldrakontakten inte är lätt och speciellt inte om det har uppstått några problem. En viktig del är att pedagogen ska tänka sig in i föräldrarnas situation. Att inför ett samtal tala om för föräldrarna vad mötet ska gå ut på och att fokus ligger på att göra det bästa för barnet. Ekelund och Dahlöf (2009) menar även att det är viktigt att boka in ett samtal när problemet uppstår och inte låta det dröja. Vi tror att detta är ett bra tips till alla förskollärare. Det kan vara jobbigt att ta upp för en förälder att deras barn är exempelvis bråkigt men samtidigt får inte föräldern föras bakom ljuset. Det är deras barn det handlar om och målet för både föräldrar och förskolan är att barnet ska må bra.

6.3 Bristen på utbildning inom ämnet

Hagborg och Ribbing (2009) beskriver den otrygga dagen i ett hem där det förekommer ett alkoholmissbruk. Dagen är oförutsägbar och rutinerna existerar oftast inte. Eftersom barnet lever i ett hem där vardagen präglas av osäkerhet behöver barnet trygghet och stöd från förskolan. Det är därför viktigt att förskolan har rätt utbildning för att kunna bemöta dessa barn. I vår studie kom vi fram till att ingen av informanterna i kommun A och B har blivit erbjuden någon utbildning i bemötandet av barn som far illa på grund utav alkoholmissbrukförhållanden. Däremot i kommun C har informant 1 varit på två olika fortbildningar rörande barn i svårigheter med inriktning alkohol. Det var dock några förskollärare som själva valt att öka sina kunskaper inom ämnet genom tillvalda kurser på högskolan under sin utbildning samt egen bokläsning.

Vi tycker att det är viktigt att alla förskollärare fördjupar sig i hur man förhåller sig till barn som far illa. Är det brist i kunskapen så kan detta få fruktansvärda konsekvenser. Finns inte kunskapen är det kanske svårt att läsa av signaler och det kan leda till att man inte ser att barn far illa. Uppmärksammas inte problemet så får inte heller barnet någon hjälp. En anledning till att

utbildning inom ämnet inte erbjuds till förskollärare, tror vi å ena sidan kan bero på ekonomiska skäl. Å andra sidan kan det även vara att kommunen har erbjudit utbildning men att för få förskollärare har deltagit, vilket då har resulterat i att pengarna gått till spillo. Ytterligare en orsak kan vara att utbildningar erbjuds till självkostnadspris vilket förskollärare själva inte kan eller vill bekosta. Detta tror vi då kan leda till att kommunen inte längre vill erbjuda utbildningar eftersom det är brist på intresse.

Fridh och Norman (2008) beskriver att barn som lever med föräldrar som missbrukar alkohol bär på en stor hemlighet och i de flesta hemmen vill föräldrarna att deras missbruk ska hållas hemligt. Detta är en av orsakerna till varför det är så viktigt att ha rätt kunskaper för att möta ett barn som far illa. Att få en utbildning om vilket förhållningssätt förskollärare ska ha gentemot barnet för att ge stöd och hjälp som det enskilda barnet är i behov av. Barnet behöver känna trygghet och tillit för att våga öppna sig och det är då förskollärarens bemötande är som viktigast anser vi.

I kommun B tar informant 3 upp att ”det finns så många utbildningar hit och dit” och deltar inte i dem. Detta tror vi kan bero på att förskolläraren har deltagit i någon form av utbildning men inte känt att den har gjort någon nytta. Förskolläraren ville kanske därför inte ta del av ny kunskap utan förlitar sig på äldre utbildning. Vi tycker att det är väldigt viktigt att gå och utbilda sig eftersom en utbildning kan innebära nytänkande och det kan ge insikter som man kanske inte hade innan. Det är viktigt, anser vi, att man som förskollärare tar sitt ansvar och förnyar sin utbildning för att få ny kunskap så att man på bästa sätt kan bemöta alla barn i olika situationer.

Det finns olika tips på hur man som förskollärare ska förhålla sig runt omkring en barngrupp där det kan förekomma att ett barn far illa och några av dem tar Ekelund och Dahlöf (2009) upp. De menar att man inte ska tala illa om alkoholmissbrukare, då barnen kan uppfatta detta fel och tro att deras mamma eller pappa är dåliga människor. Det är bättre som förskollärare att prata om vad alkoholmissbruk är istället för att tabubelägga ämnet eftersom barnet då kan tro att det är fel att prata om det. När man pratar om ämnen alkoholmissbruk för barnet så är det viktigt att inte peka ut något barn utan prata om ämnen för att göra alla barnen medvetna. Detta kan man exempelvis göra genom ett litet tema där man tar upp grundläggande fakta om alkohol. I temat bör fokus då vara på barnet, att barnet ska förstå att de inte är orsaken till att en förälder dricker. Ekelund och Dahlöf (2009) tar även upp hur viktigt det är att tala om för barnet att barnet inte kan göra något för att få sin förälder att sluta missbruka alkohol. Detta är något vi är fundersamma till. I vissa fall tror vi att barnet kan ha en viss påverkan på sina föräldrar. Innerst inne älskar alla föräldrar sina barn även om de inte kan ta hand om dem. Om ett barn är lite äldre och har det verbala språket och talar om för

sin mamma eller pappa att de mår dåligt av föräldrarnas drickande så tror vi att detta kan påverka i vissa fall. Om föräldern uppmärksammar hur deras beteende påverkar sitt barn så menar vi att det kan finnas en chans att föräldern inser vad hon/han gör och söker hjälp för sitt beroende. Vi menar dock inte att barnet ska på något sätt ta ansvar för sina föräldrars beroende av alkohol.

6.4 Förskolans och socialtjänstens uppgift när ett barn far illa

Fridh och Norman (2008) skriver att en person som jobbar inom förskolan har som plikt att anmäla till socialtjänsten ifall det finns någon misstanke om att ett barn far illa. De tar även upp att bästa sättet att hjälpa barnet är att berätta all information de har. Inte bara kring fallet utan även hur barnet är som individ.

Vid misstanke av att ett barn far illa har samtliga informanter gjort en anmälan till socialtjänsten. Ungdomsmottagningen (2009) tar dock upp att det finns förskolor som ibland undviker att anmäla. Detta kan å ena sidan bero på bristen av kunskap vid anmälan men å andra sidan kan de även bero på att förskolan inte känner tillit till socialtjänsten. I kommun C tog informant 1 upp att de inte fick någon feedback utav socialtjänsten efter anmälan. De fick bara veta att familjen hade två möten med socialtjänsten. För att kunna bemöta barn som far illa tror vi att det är viktigt att förstå vad barnet går igenom. När socialtjänsten inte för vidare någon information till förskolan så är det svårt att veta vilket förhållningssätt man ska ha anser vi.

Fridh och Norman (2008) skriver att socialtjänsten har en speciell sekretess, där de inte får föra vidare information till förskolan. Detta får endast ske om föräldrarna ger tillåtelse. Dock anser vi att socialtjänsten bör lägga mer vikt på att förklara för föräldrarna hur viktig förskolan är för barnen och om de får reda på mer information om fallet så kan de vara till stor hjälp i barnets vardag. Det är trots allt alla inblandades ansvar att hjälpa barnet och se till att det får den bästa möjliga vård. I kommun B berättar informant 1 och 3 att förskolan inte anmält fallet till socialtjänsten utan detta har gjorts av anhöriga. Informant 4 i kommun B nämnde att det var rektorn som anmälde fallet till socialtjänsten. Oavsett vem det är som gör anmälan så vill ändå personalen på förskolan få reda på vad som händer under utredningen för att kunna bemöta barnet och familjen.

I kommun C anser informant 1 att hon inte märkte någon större skillnad efter att socialtjänsten blivit inkopplad. Detta tror vi kan öka risken till att allt fler förskollärare undviker att anmäla. Vi

tror även det kan leda till att förskolan försöker att lösa problemet på egen hand vilket kan leda till att resten av barngruppen kanske försummas.

Andersson (2006) tar upp att socialtjänsten i dag har fått mycket kritik eftersom de i utredningar fokuserat mer på föräldrarnas missbruk och inte på barnens behov. Brist har även förekommit i dokumentation, utredning och i uppföljningen av fallen. Ett nytt dokumentationssystem har därför skapats "barns behov i centrum" (BBIC). Fokus i BBIC är planering, utvärdering och uppföljning av fall. Dock menar Andersson (2006) att forskare har kritiserat modellen eftersom den inte är bred nog och saknar en del viktiga delar. De menar t.ex. att bara för att en förälder missbrukar alkohol så är det inte säkert att barnet far illa av det. De påpekar att om ett barn far illa av att ens förälder missbrukar alkohol så finns det oftast andra bakomliggande faktorer som påverkar detta. Detta är något som är intressant att diskutera. Var går gränsen? När far barnet illa? Ett barn kan fara illa inte bara fysiskt utan också psykiskt och det psykiska tror vi är svårt för utomstående att se. Det är dock viktigt anser vi att socialtjänsten lägger ner mer tid på att se hur barnet mår. Vi tror att alla barn märker när något är fel hemma men det är inte säkert att de mår dåligt av sina föräldrars alkoholmissbruk. Vi tror att barnen far illa psykiskt när de inte längre vågar vara sig själv i sitt eget hem. Att de försöker vara någon annan för att inte göra mamma/pappa arga eller ledsna. När de inte längre kan visa eller prata om sina känslor. Men det kan börja långt innan dess. En psykisk ohälsa tror vi kan börja redan i att barnen sover dåligt på natten eller ändrar sina matvanor.

Nationella ungdomsmottagningen (2009) förespråkar om hur viktigt det är att inte glömma bort barnet och hur det mår i situationen. Vid en utredning kan det vara lätt att fokusera på hur man kan hjälpa föräldrarna att komma ur sitt missbruk men det är viktigt att inte glömma det utsatta barnet. Det är viktigt att barnet hamnar i fokus. Informant 3 i kommun A berättar att efter socialtjänsten har blivit inkopplad fick barnet utökad tid på förskolan. Efter en tid blev barnet även placerat i en stödfamilj. I kommun B tar informant 1 upp att förskolan la fokus på att se till att barnet fick mat och bättre hygien efter att socialtjänsten blivit inkopplad. För att barnet inte skulle ställas inför en obekvämlig situation lekte alla barnen på förskolan vattenlekar tillsammans. Vilket ledde till att barnets hygien förbättrades. En annan aspekt som informant 2 i kommun B tar upp är hur viktigt det är att lyssna på barnet och Informant 3 i kommun B menar att trygghet ska vara i fokus för att annars kan barnen inte utvecklas.

Vi anser att barnet behöver kärlek och omtanke och kanske även hjälp med hygien, mat och kläder. Vi menar att förskollärare bör lägga stor vikt på att ta hand om barnet, inte bara fysiskt utan även psykiskt. Det är viktigt att barnet får veta att det är ok att prata om sina problem. Att barnet får

känna trygghet. I hela processen tror vi även att man ska fortsätta med lärande processen så att barnets utveckling inte försummas. Det är också viktigt att man inte glömmer bort resten av barngruppen.

Andersson (2006) har genomfört en undersökning med vuxna som varit barn till alkoholmissbrukare. Många av dem påpekar hur viktigt de tyckte att deras förälder fick hjälp. Det var viktigt att veta att föräldern älskade dem även om de inte kunde ta hand om dem själva. Många tyckte det var viktigt att få en egen socialsekreterare som de kunde prata med om sina problem. Vi tycker å ena sidan att de ska vara en självklarhet att varje barn får en speciell person att anförtro sig till. Vi tror att det kan vara svårt för ett barn som kommer från ett otryggt hem att öppna upp sig för vem som helst, därför är det viktigt att det är en specifik person som inte ändras utan finns där för barnet. Å andra sidan tror vi att anledningen till att alla barn kanske inte kan få en specifik socialsekreterare beror på ekonomiska skäl. Vi tror därför att en av lösningarna kan vara att om barnet anförtro sig till en särskild förskollärare, då finns möjligheten att personen ifråga kan ta på sig rollen som stödperson till detta barn. Detta kan då underlätta barnets vardag samt att barnet känner trygghet och kan anförtro sig till förskolläraren.

6.5 Hur ser det ut med handlingsplanerna på förskolan?

Ekelund och Dahlöf (2009) tar upp att bara en av hundra barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden får hjälp. Genom detta resultat menar vi att samhället måste bidra med mer hjälp till dessa barn. Barnen får inte glömmas bort. Det är viktigt att förskollärare uppmärksammar tidigt att ett barn far illa så att stöd och hjälp kan sättas in. Detta är en av anledningarna till att vi tycker att varje förskola bör ha en handlingsplan eller krispärm som de kan utgå ifrån för att hjälpa barn i kris.

Större delen av intervjupersonerna hävdar att de har en krispärm eller en handlingsplan på förskolan. Informant 1 i kommun C tar upp att där hon arbetar utformar de en ny handlingsplan en gång om året. Vi tycker att varje förskola bör förnya sin handlingsplan varje år eftersom kunskap inom området förnyas och fallen kan se olika ut och förändras över tid. Alla fall är olika och det krävs olika åtgärder för att hjälpa varje familj. Dock är det tre förskolor som inte har någon handlingsplan eller krispärm att utgå ifrån vid krissituationer. I kommun B har informant 4 ingen handlingsplan vilket kan bero på att förskolan är nyöppnad. I kommun C tar informant 4 upp att deras förskola är privat och att en plan skrivs ner vid behov eftersom alla fall är olika.

Informant 3 i kommun C har varken en handlingsplan eller en krispärm och orsaken till detta är

oklart. Som förskollärare måste man vara insatt i vilken hjälp som behövs vid krissituationer. Därför är det bra att ha en handlingsplan eller krispärm tillhands om något skulle inträffa på förskolan. Utifrån handlingsplanen eller krispärmerna kan man sedan utforma olika riktlinjer för det enskilda barnet som behöver stöd och hjälp. Här tycker vi även att föräldrarna på förskolan bör bli involverade för att få en förståelse för hur en handlingsplan är uppbyggd samt hur den fungerar.

6.6 Slutsats

Genom denna studie kom vi fram till att alla medverkande förskolor var medvetna om deras anmälningsplikt om något barn skulle leva i alkoholmissbruksförhållanden. Vad som också framgick är att en stor del informanter saknar utbildning om hur man upptäcker, samt bemöter, dessa barn. Detta är något som vi anser skrämmande då det finns statistik på hur många barn som lever i alkoholmissbruk och även hur många som aldrig upptäcks. Därför menar vi på hur viktig utbildning är för att kunna upptäcka och hjälpa dessa barn. De flesta förskolorna hade en handlingsplan eller en krispärm med olika riktlinjer som de kan utgå ifrån vid krissituationer. Förskolan gör vad de kan för att hjälpa och stötta barnet, men genom studien framgår det också att förskollärarna har svårt att bemöta barnen efter att fallet har anmälts till socialtjänsten. Detta beror på att socialtjänsten har en annorlunda sekretess än vad förskolan har och kan därför inte återge information om fallet till förskolan utan föräldrarnas tillåtelse. Därför är det en svårighet för förskolan att ge den bästa möjliga hjälp för barnet och familjen.

6.7 Fortsatt studie

Inför fortsatt studie skulle man exempelvis kunna forska vidare om vad kommunen erbjuder för utbildning till förskolan för att de ska kunna bemöta barnen och dess familj som lever i alkoholmissbruksförhållanden. Det hade även varit intressant att se hur skolan förhåller sig till samma problem. Där tror vi att problemet kring barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden är svårare att upptäcka eftersom en lärare inte har samma kontakt med barnet och familjen som man har på förskolan. Något annat som hade varit tänkvärt att studera kring hade varit att se hur stor betydelse föräldrakontakten har för barnets välbefinnande och utveckling.

I studien framgick det att socialtjänsten har en annan typ av sekretess än vad förskolan har, det hade varit intressant att studera hur socialtjänsten då bemöter förskolan. Hur går dem tillväga för att förskolan ska kunna ge barnet och familjen den bästa hjälpen utan att de själva bryter mot sekretesslagen?

8. Sammanfattning

I dagens samhälle finns det många barn som växer upp med alkoholmissbrukande föräldrar. Enligt Folkhälsoinstitutet (2008) är det ca 385000 barn lever i ett hem där någon vuxen har riskfylld alkoholkonsumtion. Utöver föräldrarna har förskolan en stor roll i barnens vardag. Därför är det viktigt att se hur förskolan dels bemöter barn till alkoholmissbrukande föräldrar samt hur man förhåller sig till familjen.

Vår huvudfrågeställning var: *Hur förhåller sig förskolan gentemot barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden*

- Vad gör förskolan för att hjälpa barn som lever i alkoholmissbruksförhållanden?
- Har förskolan några riktlinjer som exempelvis en handlingsplan eller en krisplan att utgå ifrån

I studien genomfördes intervjuerna på 14 förskolor i tre olika kommuner för att kunna jämföra de olika informanternas svarsresultat. Utifrån resultatet kom vi fram till att samtliga informanter var medvetna om anmälningsplikten till socialtjänsten om ett barn far illa av alkoholmissbruk. 12 av 13 informanter har inte blivit erbjuden någon utbildning rörande barn till alkoholmissbrukande föräldrar. Förskolan ska vara en plats för alla barn men hur ska förskollärarna kunna möta barn i alkoholmissbruksfamiljer om de inte får någon utbildning inom ämnet? De olika riktlinjerna som de flesta informanterna utgick ifrån var en handlingsplan eller en krisplan. Resultatet av undersökningen visar även att förskollärarna går tillväga på olika sätt för att hjälpa barnet men många poängterar att det barnet är i behov av mest är kärlek och trygghet. Något som även nämndes under intervjuerna var hur viktigt det var med föräldrakontakt. Som förskollärare måste man visa omtanke för barnen och göra föräldrarna medvetna om hur viktig förskolan är för barnens utveckling samt komma med stöd och råd för att kunna hjälpa familjen speciellt om ett barn far illa.

9. Referenser

Alakoski, Susanna. (2006). *Svinalängorna*. Stockholm: Bonnier

Andersson, Gunvor. (2006). Missbrukande föräldrar, utsatta barn och socialt arbete. *Nordisk alkohol och narkotika tidskrift*. Vol.23.ss.45-54

Bendtsen, Preben (2005). *Kunskapsunderlag alkohol*. Folkhälsovetenskapligt centrum. Östergötland

Bengtsson, Anna-Bodil & Gavelin, Ingegerd (2004). *Familjer och missbruk : Om glömda barn och glömda familjer*. Visby: Books-on-demand.

Bergstrand, Bengt-Olof (2009). *Den nya socialtjänstlagen: Uppdaterad utgåva 2009*. Helsingborg: Bokförlaget Kommunlitteratur AB.

Bjurwill, Christer (2001). *A, B, C och D: Vägledning för studenter som skriver akademiska uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Christensen, Else (1999). Børn i familier med alkoholmisbrug. I Lars Dencik & Per Schultz Jørgensen. *Børn og familier i det postmoderne samfund*. .S. 441-459 København: Hans Reizels Förlag A/S

Drugsmart

<http://www.drugsmart.com/cms/viewArticle.action;jsessionid=9ED7496174F73F48BB4FFB73C029BC87?permalink=missbruk-fakta> (09-12-07)

Eiden, D. Rina. et.al, (2009). A longitudinal study of social competence among children of alcoholic and nonalcoholic parents: Role of parental psychopathology, parental warmth, and self-regulation: 23, (1), 36-46 *Psychology of addictive behaviors*.

Eiden, D. Rina. et.al, (2007). A Conceptual model for the development of externalizing behavior problems among kindergarten children of alcoholic families: Role of parenting and children`s self-regulation 43, (5), 1187-1201 *Development psychology*.

Ekelund, Gabriella & Dalhlöf, Anna-Maria (2009). *Skarpa lägen*. Borås: Sveriges Utbildningsradio AB

Folkhälsoinstitutet (2008)

Kräver Adobe Acrobat Reader.

<<http://www.fhi.se/Publikationer/Alla-publikationer/Barn-i-familjer-med-alkohol--och-narkotikaproblem/>> (09-12-07)

Forskningsetiska principer. Vetenskapsrådet (2002)

Tillgänglig som PDF.

http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf (10-01-14)

Fridh, Birthe & Norman, Gunilla (2008). *Att utreda när barn far illa: En handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*. Stockholm: Gothia förlag

Hagborg, Elisabeth & Sofie Ribbing (2009). *Vara vettig vuxen*. Stockholm: Gothia förlag AB

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Leissner, Tom (red.) (1997) *Alkohol: Ett psykosocialt beteende och samhällsvetenskapligt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Linderborg, Åsa (2007). *Mig äger ingen*. Stockholm: Atlas

Lpfö 98. (1998) *Läroplan för förskolan* - Utbildningsdepartementet. Stockholm: Fritzes förlag.

Mattzon, Pia (2007). *Leva med beroende: Om alkohol - och drogmissbruk och hur man tar sig ur det*. Uppsala: Konsultförlaget/Uppsala Publishing House

Nationella ungdomsmottagningen

< <http://www.umo.se/Dricka-roka-knarka/Alkohol/Alkoholism---alkoholberoende/>> Redaktör: Moa Lindholm

Faktaansvarig: Peter Molin, socionom, Social Resursförvaltning, Göteborg [Sjukvårdsrådgivningen SVR AB](#) (09-12-07)

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Runqvist, Weddig (1998). *Små och vuxna barn till alkoholister: deras livssituation och vägen till ett nytt liv*. Skillingaryds tryckeri AB.

Woititz, Janet (2002). *Vuxna barn till alkoholister*. Johanneshov: Larsson

Bilagor

Bilaga 1

- 1. Har ni någon handlingsplan angående missbruk på förskolan? Om inte har ni någon i kommunen?**
- 2. Under din tid som pedagog, har du då stött på barn som lever i missbruksförhållanden? Då menar vi främst alkoholmissbruk.**
- 3. Vad gjorde ni för att hjälpa barnet och familjen?**
- 4. Har ni fått utbildning i bemötandet av barn som lever i missbruksförhållanden?**
- 5. Kan ni berätta hur ni ser på området runtomkring förskolan?**